

Tutlaný rodokmen Marshallova plánu

Josef SKÁLA

Marshallův plán je z témat, zmrzačených nadoraz. Pohádce pro dospělé věří kdekdo. Jít proti proudu si žádá kuráž. Francouzská historička Annie Lacroix-Riz jí má na rozdávání. Knihu *Kořeny Marshallova plánu: mýtus o americké pomoci* vydala už koncem loňského roku. Zkusím se poptat, zda bychom unesli náklady českého vydání. Zatím nabízím procházku recenzí, již napsal Jacques E. Pauwels. Belgičan, žijící v Kanadě, křičí se lháři kordy sám. Jeho *Mýtus dobré války – Amerika ve druhé světové válce se právě dočkal českého vydání. Kdo myslí vlastní hlavou, vychutná si ho gurmánsky.*

Pauwels si to dopřává nad knihou francouzské kolegyně. Cílem Marshallova plánu – cituje Lacroix-Riz – nebyl nezištný dar. Měl dobýt evropský trh pro americký export a investiční kapitál. Navázat na americké dobytí Havaje, Kubu, Portorika a Filipín už v předminulém století. Apetit na zisk z cizího přitáhl USA i do první světové války. Vstoupily do ní až v roce 1917. Aby »zabránily porážce Británie« a ta »mohla splácet obrovské částky, které si půjčila od amerických bank na nákup dodávek od amerických průmyslníků«. Americe vynesla i podíl na jiných trofejích – z obrovských trhů a zdrojů zemí, kam dřív nedosáhla. Británie musela stáhnout většinu investic i z Latinské Ameriky.

Germánské předmostí

Doma však Londýn »k velké americké nelibosti« pokračoval v politice tvrdého protekcionismu. Zato Německo už na to sílu nemělo. Hlavně sem proto zaměřily velké investice amerických bank a korporací. Změnily Německo v hlavní »evropské předmostí transatlantické expanze kapitálu«. S »neskrývaným nadšením« se vložil i do Hitlerova programu zbrojení a následné dobovačnické války. Německé filie koncernů Ford, Standard Oil i řady dalších dodaly Hitlerovi i kvanta nákladních aut, tanků, leteckých motorů a kulometů – a také pohonných hmot.

Samotnou Ameriku s ním dostal do války teprve japonský útok na Pearl Harbor. Uvítala ji jako další »báječnou šanci, jak si podrobit konkurenty v imperiálních dostizích o vládu nad světem«. Potupa prvního v řadě vazalů strýčka Sama« číhala znovu na Británii. Když v létě 1940 kapitulovala Francie, musela někdejší největší průmyslová velmoc pro obrovské sumy do amerických bank – a utratit je za dodávky velkých amerických korporací. Všechny ty půjčky byly splatné i s úroky. Londýn byl nucen zrušit i »imperální preference«, jak říkal bariérám svého protekcionismu, a »otevřít dokořán brány americkému exportu a investičnímu kapitálu«. Británie se tak propadla na »junior partnera« USA v ekonomickém, ale i politickém a vojenském směru. Už tady, a ne kdykoli později, se rýsuje začátek konce britského impéria, píše Annie Lacroix-Riz.

»Kabinet maršála Pétaina ve Vichy, sprážený s nacistickým Německem,« připomíná o kus dál, »uznala za legitimní vládu i Rooseveltova administrativa«. Nic na tom neměnila ani poté, co vstoupila v prosinci 1941 do války s Německem sama. Zato vládu Svobodné Francie Charlese de Gaulle v britském exilu uznat odmítla. Diplomatické vztahy s Vichy padly až po vyloštění amerických a britských jednotek v severní Africe na podzim 1942. Vypověděl je Pétain, a nikoli Washington. Ten volil příznačně i v říjnu 1943, na startu francouzské exilové vlády v Alžírě. Byla slepencem Svobodné Francie v čele s Charlesem de Gaullem a francouzské moci v severní Africe, až dosud loajální k Pétainovi. Šéfem se přesto stal generál Francois Darlan, bývalý pétainovec. Vymínala si to Amerika.

Holport s kolaboranty

Darlan byl prototypem »recyklovaných vichystických generálů a vysoké státní byrokracie«. Těm začalo mnohdy už po Stalingradu docházet, že Německo válku prohraje. O to víc viseli na stéblu naděje, že »Francii osvobodí USA a zabráni odboji v čele s komunisty, aby převzali moc a provedli radikální, ba možná revoluční antikapitalistické reformy«. Darlan vévodil »reprerentaci francouzské buržoazie, již se za Pétaina dařilo«. Tím větší měla teď »strach z revoluce, jen co z Francie vypadnou Němci«. Hledala ochránce svých třídních zájmů, který jí nahradí nacistické Německo. Sama Amerika zase moc dobře věděla, že právě bývalí pétainovci budou ideálními partnery. A tak s gustem přehlížela či promíjela jejich kolaborantské hříchy. Ba opeňtila je úctyhodnými přídomky konzervativců či liberálů, aby tím snáz dostala do mocenských pozic právě je, a ne gaullisty či jiné lídry odboje.

Sázka na Darlana a spol. se vyplatila i s úroky. Smlouva o půjčce a pronájmu, již uzavřeli s USA, otevřela dveře americkým korporacím a bankám do trhů a zdrojů Francie i jejího koloniálního impéria. »Reciproční pomoc« to byla jen v podání zkorumpovaných médií. Francii totiž srážela do závislosti koloniálního ražení. Podobně jako další kroky vrcholící přijetím Marshallova plánu. Holport s Pétainovými komplici sice narážel na tvrdou kritiku v Americe i v samotné Francii. Washington se přesto uráčil uznat, že lídrem nové Francie je de Gaulle, teprve v říjnu 1944. Tedy až po vyloštění v Normandii a osvobození Paříže.

Zákaz německých reparací

Generála zdobilo renomé jednoho z lídrů odporu. Na rozdíl od pétainovců se neušpinil kolaborací. Pro Američany byl přijatelný jako konzervativní osobnost, odhodlaná nepokračovat ve znárodňo-

vání bank a korporací, ani v jiných radikálních, ne-li revolučních sociálně-ekonomických reformách plánovaných komunisty. Ostatní »problémy s generálem« však trvaly nadále. Americkému průlom do Francie a jejího impéria se stavěl na zadní. A hned po válce se navíc chtěl domáhat finančních, průmyslových i územních reparací od poraženého Německa.

Spojené státy to v plánu neměly. Už proto, že mnohé filie amerických korporací v nacistickém Německu nebyly vyvlastněny, ani když s ním USA vstoupily do války. A v Německu byly většinou reinvestovány i gigantické zisky, inkasované americkými partnery. Jejich podniky byly terčem spojeneckých bombardérů jen výjimečně. Utrpěly pouze relativně malé škody. Americké investice v Německu tak zůstaly koncem války nejen téměř nedotčené, ale dokonce potenciálně ještě výnosnější. A právě to Němec-

ka se mu revanšovala i na startu západoevropské integrace. Program i vedení jí přijeli »poradit« William Donovan a Allen Dulles, ředitelé dvou po sobě následujících amerických rozvědek (OSS a CIA). Monnetta nominovali do vrchního patra struktury, dorostlé do dnešní EU.

Potupně koloniální závislost

Smlouvu, u níž asistoval v roce 1946, provázelo bombastické PR. Francii připisovalo »gigantický úspěch«. Americe »dalekosáhlé ústupky«. Obojí preludovala i americká média. Kdo že má důvod slavit – a kdo to zaplatí – držela v mlze i dokumentace předložená francouzskému parlamentu. Byla »proradně vágní a spletitá«. Skutečně podstatné informace odsouvala do poznámkového aparátu, příloh a tajných dodatků. Jen tak se, píše Lacroix-Riz, povedlo zneviditelnit »americký diktát« a »francouzskou kapitulaci«. Až po »nákupy za přemrštěné ceny položek, jež přebývaly americké armádě v Evropě po válce«. Například stovek nákladních lodí po sezoně, eufemisticky zvaných Liberty Ships. I spousty jiného »neprodejného braku«.

Francie přitom musela za americké zboží platit v dolarech. Získat je byla s to jen vývozem do USA za co nejnižší ceny. Ty se bez dovozu z Francie hravě obešly. A těžily proto i z privilegia trhu kupujícího. Paříž musela dveře otevřít i hollywoodské produkci a poškodit tím svůj vlastní filmový průmysl. Což je mimochodem jediná skvrna na zářném obraze smlouvy, již pustila do oběhu už

dobová média. Pouze tu dnes nezatlouká ani Wikipedie. Smlouva přitom Francii zavázala i k odškodnění amerických korporací za válečné újmy jejich francouzských filiálék. Šlo přitom o následky amerických náletů. V době, kdy třeba Ford France vydělal spoustu peněz dodávkami pro Vichy a nacistické Německo. Cár papíru – dokládá francouzská historička – zbyl

Annie Lacroix-Riz (*1947) je francouzská historička, emeritní profesorka moderních dějin na univerzitě v Paříži, specialista na mezinárodní vztahy a dějiny 20. století.

i z klauzule, že Paříž nemusí splácet půjčky exilové vlády. Jen zbožným přáním skončily i »nové báječné půjčky«.

Amíci pasou »levici«

De Gaulle se potupě Hujera ubránil. Nalevo byli na vzestupu komunisté. Díky dominantní roli v odboji a velké prestiži Sovětského svazu jako vítěze nad nacistickým Německem. O to víc Washington závisel na nekomunistické levici. Vzala to, aniž se začervenala, i tentokrát. A stala se hlavním »evropským trubadúrem volného obchodu po americku«. Ba přímo manékýnem proamerického atlantismu. Washingtonu nabídla i další velkou devizu: na rozdíl od gaullistů neusilovala o reparace od Německa, jež chtěla Amerika změnit v předmostí dobytí Evropy. V poválečné Francii hráli socialisté americkou kartu a Amerika zase socialistickou. Nejenom tam a rozhodně ani naposled. Za »náležitou odměnu« však pokaždé. Například šéfa belgických socialistů Paula-Henriho Spaaka jmenoval Washington generálním tajemníkem NATO – »filiálky Pentagonu a pilíře americké nadvlády v Evropě«.

Marshallův plán tu chamtivou expanzi dovršil. Idylka »nezištného daru« klame tělem. Poválečná obnova Francie byla skutečně rychlejší než po roce 1918. Hlavně však díky až »stachanovskému úsilí francouzských dělníků«. Francouzská komunistická strana k němu pobízela především v klíčové sféře znárodněných dolů i dalších podniků. Při vědomí, že »politicky nezávislá bude jen Francie suverénní ekonomicky«. Zato většína půjček z USA, ne-li dokonce všechny, obnově Francie ani neposloužila. Spolykala je totiž hlavně nákladná a krvavá snaha udržet kolonie, odsouzená nakonec k nezdaru.

Marshallův plán byl průlomem celého hrozného nenažraných privilegií – dolaru v globálním měnovém systému či Mezinárodního měnového fondu a Světové banky, v nichž si USA zajistily rozhodující vliv. Po rentě z »koloniálně závislé Evropy« se sáply i pod tlakem poválečného poklesu poptávky u sebe doma. V obavách z návratu deprese a s ní růstu nezaměstnanosti a sociálních problémů. A tedy i hladu po radikálních změnách, jako za krizí »zamořených rudých 30. let«.

Když se Francie stávala vazalem strýčka Sama – píše moudrá Annie – většina jejich občanů o tom neměla tušení. Vidět do zákulisí, které to zpřehledňuje, se vyplatí čím dál víc. Zvlášť v zemi, která cizím krmelem už je. Tehdejší Francie krmila velmoc na vzestupu. Nás dojí její parodie. Ztrácí glanc i sílu. Dřepí na sopce dluhů. Hrouť se do rekordní krize. Tím víc se zkusí hojit k naší škodě. Živý štít z nás dělají už teď. Zlomit ta pouta je prioritou všech priorit. Včera bylo pozdě.